

HOFMANSGAVES HAVE

af

PETER MUNK PLUM

»Stiftelsen Hofmangsgave«,

5450 Otterup

Ude på de flade marker ved nordvestsiden af Odense Fjord ligger Hofmangsgave. Til den ca. 480 ha store gård hører blandt andet Enebærrodde (Hals), der er kendt for et smukt hedelandskab og bevoksninger af østrigsk fyr (*Pinus nigra*), som er plantet efter instruktion af overførster P.E. Müller (1840-1926). Her skal haven omkring hovedbygningen imidlertid omtales.

En lang, brudt allé af sølvpoppe (*Populus alba*) fører op til hovedbygningen, der er opført i 1786-87 i rococo-stil, og som sammen med de omkringliggende sidefløje og avlsbygninger i traditionel fynsk byggestil fra især 1784-1810 danner en usædvanlig helhed (om stedets historie, se for eksempel Trap (1969)). Den ca. 4,5 ha store have ligger syd og øst for hovedbygningen og er beskyttet dels af et læbælte og dels af »Haveskoven« (se kortet, fig. 2). En meteorologisk station i haven har vist, at der i gennemsnit kun falder ca. 537 mm nedbør årligt og at årsmiddeltemperaturen er 8,1° C. (0,1° C. i februar og 16,6° C. i juli). Jordbunden er dybgrundet, basisk og med en meget fin struktur.

Havens historie kan endnu i vid udstrækning erkendes på stedet. Den ældste del, »Medaillonhaven«, er muligvis anlagt i 1740'erne (se senere om den sorte morbær), men eksisterer i 1803 nogenlunde i sin nuværende form ifølge et kort i Hofmangsgaves godsarkiv. Havepartiet i engelsk landskabsstil lige syd for hovedbygningen daterer sig derimod sikkert til årene 1800-1820. Mange af de her endnu eksisterende træer og buske er indkøbt af botanikeren, stamhusbesidder Niels Hofman Bang (1776-1855) i Tyskland og Frankrig. I et brev til Ludvig Læssøe skriver H.C. Andersen i 1829: »... og Haven, der næsten er en halv Miil i Omkreds, vrimler med Blomster.« (Jacobsen (1968)). Det norske Hus er et originalt bjælke-lysthus og er en foræring fra den norske mineejer og godsejer Jacob Aall (1773-1844) til Niels Hofman Bang som tak for korn, der sendtes gennem englændernes blokade af Norge under Napoleonskrigene. I årene efter 1855 kommer den næste udvidelse, da »Alperne« anlægges, opbygget af ca. 2.000 læs sten. Ved hjælp af elementer som sten, vand, takse og bregner afspejles datidens

romantisk besjælede naturopfattelse. Siden er haven løbende blevet ændret og udvidet. Således blev »Inges Have« lavet i 1920'erne og opkaldt efter forfatterinden, frk. Inge Hofman-Bang (1875-1970), der i henvend 70 år stod for havens drift og dermed i høj grad har præget den smukke have, der findes i dag på Hofmangave.

I 1958 omdannedes ejendommen til »Stiftelsen Hofmangave«, der har til formål at støtte dansk planteforædling. Arboretet i Hørsholm var allerede da interesseret i stedet og har siden plantet en del her, dels for at kunne observere nogle arter under dette steds specielle forhold, dels for at hjælpe med at foryngede det gamle anlæg. Disse nyplantninger er navnlig foretaget i den gamle køkkenhave og man må her se frem til en meget spændende udvidelse af haven.

Blandt havens mere bemærkelsesværdige træer skal et par enkelte fremhæves. Den gamle douglasgran (*Pseudotsuga menziesii* var. *glauca*, nr. B 33 i den efterfølgende planteliste), blomstrede første gang i 1876, d.v.s. må være fra senest 1862. Skønt den for tiden er svækket af et angreb af *Rhabdocline pseudotsugae*, kan man sige, at den ikke ligner andre danske douglasgraner af nogenlunde samme alder, for eksempel den ved Houslunde nord for København eller dem i Linå Vesterskov, idet den synes at have en mere konisk og løst opbygget krone. Et andet træ, den hjertebladede el (*Alnus cordata*, nr. K 14), må med sine ca. 20 m anses for at være et ganske usædvanligt træ under vore himmelstrøg. Ifølge dagbogsnotater, der med stor velvillighed er udlånt af fhv. arboretsforstander, dr. agro. C. Syrach-Larsen, var træet i 1924 »kraftigt, frodigt, grønt og synes fuldkommen sundt«, og det havde hunrakler med »mange gode fuldkærnedede Frø«. Disse udsagn gælder bestemt stadigvæk. Havens alderspræsident er vistnok den sorte morbær (*Morus nigra*, nr. N 20). I haven har der ifølge plantelister og havekort tilsyneladende altid kun været én sort morbær og i 1860 skriver Jacob Aall Hofman (Bang): »Et Morbærtræ, som sikkert er over 100 Aar gammelt, vil jeg endnu nævne. Dets Krone, som hviler på Jorden, indtager et Fladerum af omtrent 200 alen². Det er endnu en kraftig gammel Gubbe, der i varme Aar giver en riig Høst af udmærket Frugt«. I 1975 kunne man på en boreprop komme 52 år tilbage til en rådden kerne, der fylder godt halvdelen af diameteren, hvorfor det ikke kan siges, at træet ikke er identisk med det ovenfor beskrevne. Citatet tyder vel på, at træet er fra før »Hofman«erne købte stedet, d.v.s. fra før 1783. Med undtagelse af en periode omkring 1740 var hovedbygningen for det meste ube-

boet i denne tid. Der er altså en chance for, at træet er fra ca. 1740, og dette ræsonnement kan muligvis også anvendes med hensyn til »Medaillonhaven«.

Hofmangaves have er åben året rundt. Smukkest er den velnok om foråret, hvor den »vrimler med blomster«, påskeliljer, dorothealiljer, hulrodet lærkespore m.m. – selv om det måske ikke er den dendrologiske højtid. Haveskoven er også et besøg værd – her ses blandt andet en »Kölnerdom«, d.v.s. en lindeallé, der er opstammet på indersiden. »Museet« indeholder arbejder af malerinden, frk. Ellen Hofman-Bang (1879-1971) og billedhuggerinden, frk. Ausa Hofman-Bang (1882-1920).

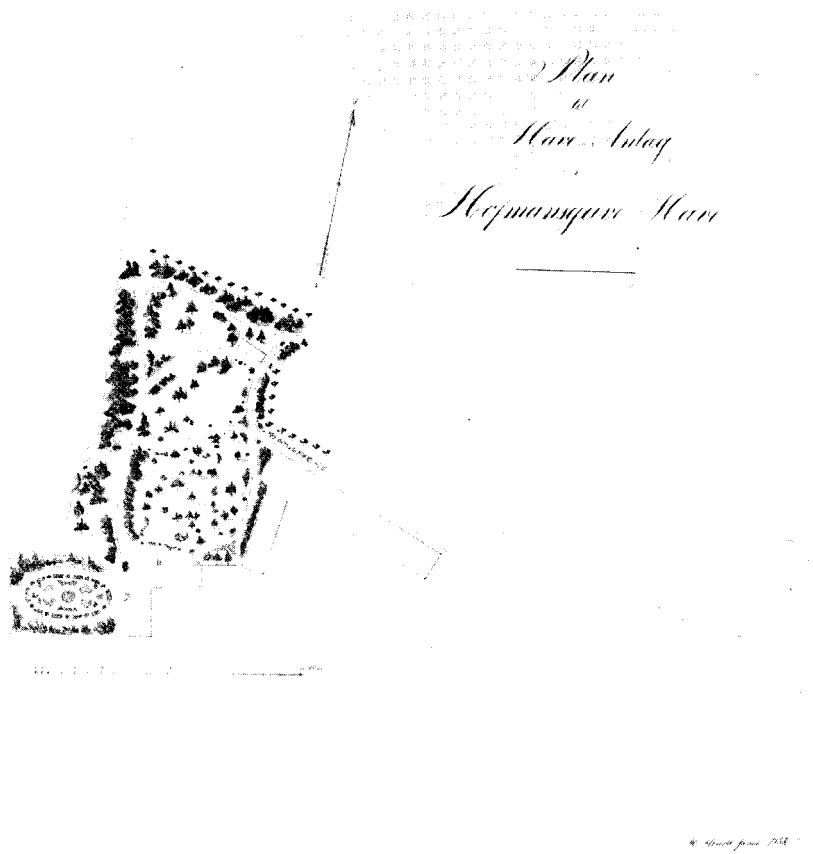

Fig. 1. Havearkitekt Flindt's tegning af en del af Hofmangaves Have. 1856. Bemærk venligst den klare forskel mellem den fransk og den engelsk inspirerede havedel.

Arkivet på Hofmangave. Foto: Niels Elswing, Nationalmuseet.

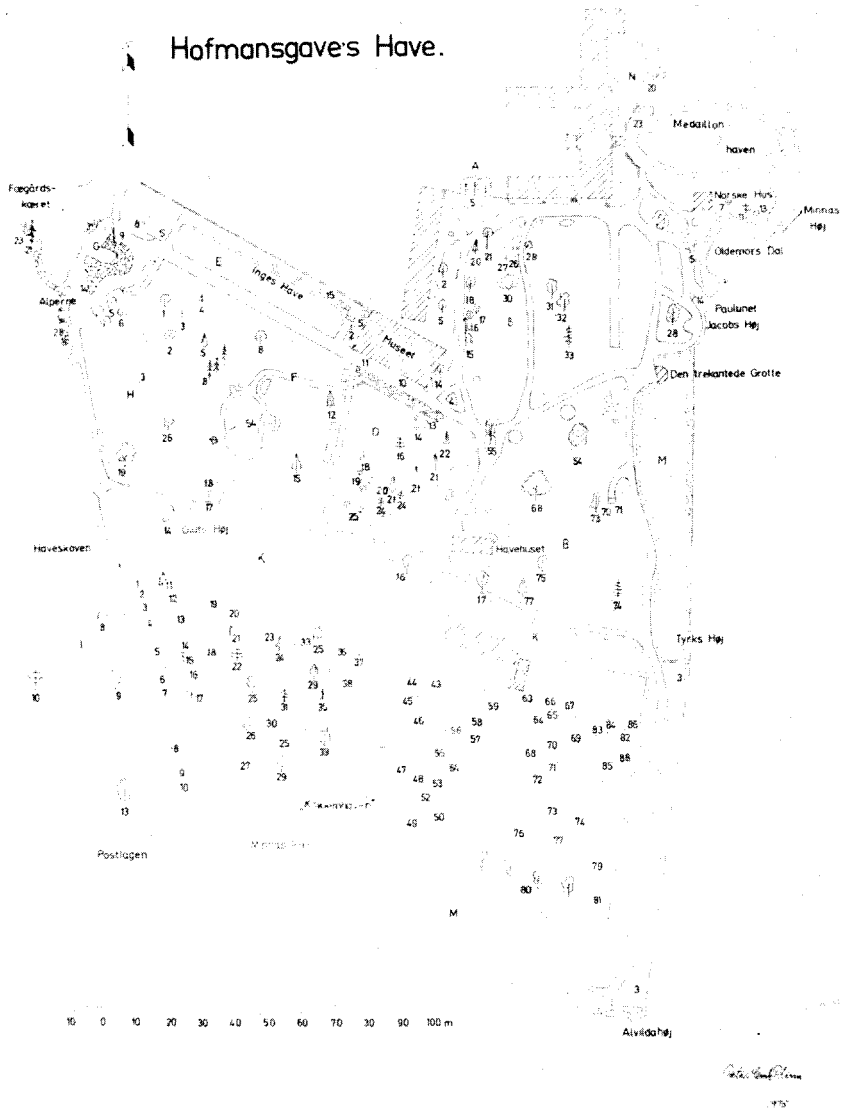

Fig. 2. Hofmansgaves Have, 1975.

SUMMARY

The paper surveys briefly the description and history of the old garden of Hofmansgave, Funen. The garden is build up during several stylistic periods. A French garden dates from round 1740 (?), an English landscape garden from round 1810 and a German romantic garden from 1855. Of the more seldom seen species can a *Lonicera quinquelocularis*, a *Caragana frutex* and a 19.4 m high *Alnus cordata* be mentioned. In recent times the garden has been enlarged with interesting plantations from the Arboretum in Hørsholm, north of Copenhagen. This part of the garden mainly consists of species collected in North America. The paper is followed by a list of trees and shrubs in the garden.

Liste over vedplanter i Hofmansgaves have

Følgende liste og kort er uddrag af et arbejde, der er finansieret af »Stiftelsen Hofmansgave« og udført under instruktion af Arboretet, Hørsholm. Jeg er begge institutioner og for sidstnævntes vedkommende navnlig lektor Find Günther Christensen megen tak skyldig for inspirerende hjælp. I nærværende liste er der kun medtaget sjældne, store eller på anden måde bemærkelsesværdige individer – derfor »springer« numrene. Hvor årstallet for højdemålingerne ikke er angivet, er de taget i 1975 efter vækst med J.A. Løvengreens højdemåler. De systematiske navne er i overensstemmelse med Rehder, A.: Manual of cultivated Trees and Shrubs, 1960.

A. Indkørsel og gårdspads.

1. *Populus alba*, sølvpoppe. Talrige eksemplarer i allé.
2. *Tilia cordata*, småbladet lind.
3. *Tilia vulgaris*, parklind. 3 stk., med ringe til at binde heste ved. Plantet 1794. Den højeste er 23,3 m.
4. *Quercus robur* 'Fastigata', pyramideeg. 23,7 m.
5. *Juglans regia*, almindelig valnød. 16,4 m.

B. Store plæne (»Engelske Have«) syd for hovedbygning.

1. *Laburnum anagyroides*, almindelig guldragn.
2. *Euonymus europaeus*, benved. 5,4 m.
5. *Ptelea trifoliata*, læderkrone.
6. *Viburnum lantana*.
7. *Crataegus monogya*, engriflet hvidtjørn.
11. *Buddleia davidii*, sommerfuglebusk.
13. *Forsythia suspensa*, forsythia.
14. *Lonicera quinquelocularis*, gennemsigtig gedeblad. Sjældent eksemplar, stammer fra Himalaya-egnene.

15. *Ginkgo biloba*, tempeltræ. Stammer måske fra Frankrig, plantet år 1799. Højder: 1877: 4,1 m, 1962: 18,2 m og 1975: 18,7 m.
16. *Chaenomeles lagenaria*, stor japankvæde. 4,7 m.
17. *Aesculus parviflora*, busk-hestekastanie. Fra Althaldisleben (nordvest for Magdeburg), plantet 1836. Højder: 1877: 3,8 m, 1882: 4,4 m, 1975: 4,8 m.
18. *Aesculus octandra*, gul hestekastanie. Fra Althaldisleben, plantet 1836. Højder: 1877: 9,1 m, 1882: 9,7 m og 1975: 15,6 m.
19. *Hedera helix*, vedbend, i floralt stadie.
20. *Chamaecyparis lawsoniana* 'Argentea', Lawson-cypres-varietet. 12,3 m.
21. *Libocedrus decurrens*, kalifornisk ceder. Blomstrede i sommeren 1976. 13,1 m.
26. *Chamaecyparis pisifera* 'Filifera', ærtcypres-varietet. Den højeste af de 3 er 9,2 m.
27. *Ilex aquifolium*, kristtorn. 16,0 m.
28. *Crataegus prunifolia*, tjørne-art. Podning. 6,6 m.
29. *Cotinus coggygia* 'Purpureus', paryktræ-varietet.
30. *Catalpa bignonioides*, trompetkrone. 4 stammer, der er aflæggere af et træ, der er plantet i 1799, importeret fra Frankrig. 11,8 m.
31. *Juglans regia* 'Laciniata', fligetbladet valnød. 16,8 m.
32. *Robinia pseudoacacia*, robinie. Plantet 1799. Mange stødskud, det højeste er 12,3 m. Den oprindelige var 16,0 m i 1877.
33. *Pseudotsuga menziesii* var. *glauca*, douglasgran. Er fra ca. 1862 og var 3,8 m i 1877 og 17,7 m i 1975.
34. *Hedera helix*, vedbend. 2 stk. i floralt stadium på døde *Abies nordmanniana*-stammer.
38. *Fagus sylvatica*, bøg. Ca. 17 stk. i tæt række, kaldet »Hækken«.
41. *Vitis vinifera*, vin.
43. *Prunus laurocerasus*, laurbærbladet kirsebær.
50. *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea', berberis-form.
54. *Pterocarya fraxinifolia*, kaukasisk vingevalnød. Mange stødskud, det højeste er 13,6 m.
55. *Quercus robur* 'Fastigiata', pyramideeg. Podning fra Althaldisleben, plantet 1836. Højder: 1860: 10,7 m, 1877: 15,1 m, 1882: 15,7 m og 1975: 20,6 m. Kraftigt beskåret i 1976.
57. *Euonymus europaea*, benved.
58. *Philadelphus coronarius*, pibeved.
60. *Fraxinus excelsior*, ask.
63. *Acer campestre*, navr.
64. *Acer platanoides*, spidsløn.
68. *Tilia petiolaris*, søvlind. Podning fra Althaldisleben, plantet i 1836. Højder: 1860: 10,7 m, 1877: 13,2 m, 1962 og 1975: 21,0 m.
69. *Tilia vulgaris*, parklind.
70. *Vitis vinifera*, vin.
71. *Aristolochia durior*, tobakspibeplante. Udgør sammen med B.70 et »lysthus«.
73. *Fraxinus excelsior* 'Aurea', guldask. Plantet ca. 1812. Højder: 1860: 8,2 m, 1877: 11,3 m og 1975: 12,2 m.
74. *Picea omorika*, omorika-gran. Sæt 1952 i planteskole. 10,7 m.
75. *Acer pseudoplatanus* 'Variegatum', brogetbladet ahorn. 17,5 m.
77. *Castanea sativa*, ægte kastanie. 14,3 m.

C. Anlæg mellem Norske Hus, Minnas Høj og Den trekantede Grotte.

5. *Ulmus glabra*, storbladet elm. 3 stk., 19,8 m på gruppens højeste sted.
7. *Sorbus aria*, akselrøn. Plantet 1852? Ca. 10 m i 1877 og 12,9 m i 1975.

11. *Taxus baccata*, taks. 7,5 m.
12. *Mahonia aquifolium*, mahonie.
13. *Caragana frutex*, ærtetræ-art.
14. *Prunus mahaleb*, weichsel. Plantet 1811, væltet ca. 1883. Højder: 1877: 10,7 m, 1962: 3-4 m, 1975: 8,8 m.
28. *Tilia vulgaris*, parklind. 22,0 m.

D. Parti mellem Museet og gang vest for Havehuset.

4. *Kerria japonica*, ranunkelbusk.
6. *Cornus alba* 'Späthii', brogetbladet hvid kornel.
8. *Caragana frutex*, ærtetræ-art.
10. *Wisteria sinensis*, blåregn, espalier.
11. *Campsis radicans*, trompetblomst, espalier.
13. *Tetraploid forsythia* hybrid, fra Arboretet, Hørsholm.
14. *Physocarpus opulifolius*, blærespiræa. Arboretet, fra Mississaq River, Ontario.
15. *Tamarix pentandra*, tamarisk.
16. *Picea orientalis*, orientgran, ca. 1958. 6,9 m.
18. *Cunninghamia lanceolata*, kunninghamie, ca. 1958, 1,1 m.
19. *Magnolia kobus*, kobushi-magnolie. 3 stk. fra Wageningen, 1951.
20. *Kalmia latifolia*, kalmie.
21. *Sequoiadendron giganteum*, mammuttræ. 3 stk. Den sydvestlige er 4,0 m, de andre ca. 2,7 m.
22. *Chamaecyparis pisifera* 'Cyanoviridis', ærtecypris-varietet.
24. *Araucaria araucana*, abetræ, 2 stk.
25. *Rhododendron sp.*, alperose, 7 stk.

E. Inges Have.

2. *Hypericum patulum*, perikon-art.
3. *Hypericum calycinum*, perikon-art.
4. *Fuchsia magellanica*, fuchsie.
5. *Ficus carica*, figen. Aflægger taget i Thor Langes park ved Selo Napáadowka, nord for Odessa, ca. 1905.
8. *Prunus persica*, fersken.
13. *Lonicera periclymenum*, kaprifolie.
15. *Cryptomeria japonica*, cryptomerie, monstrøs form, stikling fra nr. B.4 i Forstbotanisk Have (F.H.), Charlottenlund.

F. Partiet syd for Inges Have.

1. *Magnolia kobus*, kobuchi-magnolie, 4,0 m.
2. *Juglans regia* 'Laciniata', fligetbladet valnød. 2 m i 1962, 3,6 m i 1975.
3. *Picea engelmannii*, engelmannsgran. 4,5 m.
4. *Sciadopitys verticillata*, parasoltræ. 0,8 m.
5. *Cryptomeria japonica*, cryptomerie. 7,6 m.
7. *Fagus silvatica* 'Atropunicea', blodbøg.
8. *Liriodendron tulipifera*, tulipantræ. Meget svag top. 2 m i 1962, 3,6 m i 1975.
12. *Metasequoia glybtostroboides*, kinesisk vandgran, ca. 1957, 11,3 m.
15. *Sequoiadendron giganteum*, mammuttræ. Ca. 1957, 8,1 m.
17. *Hammamelis virginiana*, virginiansk troldnød.
18. *Kalmia latifolia*, kalmie. 1960. Arboretum Mlynang.
- 19-54. *Rhododendron sp.*, alperoser.

G. Alperne.

5. *Prunus cerasifera*, kirsebær-blomme, mirabel.
7. *Pterocarya fraxinifolia*, kaukasisk vingevalnød.
8. *Aesculus parviflora*, busk-hestekastanie.
9. *Fraxinus excelsior*, ask. Plantet ca. 1855 som stor plante. Højder: 8,2 m i 1860, 17,6 m i 1877, 26,1 m i 1976. Flere steder er der knopmutationer, der danner hængende, krøllede sidegrene.
10. *Buxus sempervirens*, buksbom. Meget små blade.
13. *Cotoneaster dielsiana*, dværgmispel-art.
14. *Thuja plicata*, kæmpethuja. Plantet 1869. Højder: 1,9 m i 1877, 20 m i 1962 og 22,2 m i 1975.
19. *Betula pubescens*, dunbirk. 16,2 m.
21. *Pseudotsuga menziesii*, douglasgran. 30,5 m.
22. *Ilex aquifolium*, kristtorn. 7,6 m.
23. *Ginkgo biloba*, tempeltræ. 17,7 m.
28. *Laburnum* × *watereri*, guldragn-krydsning. Ifølge boreprop ca. 65 år gammel.
31. *Holodiscus discolor*.

H. Buskads sydøst for Alperne.

3. *Ilex aquifolium*, kristtorn. 32 stk.
5. *Staphylea pinnata*, blærenød. 3 stk., ca. 6 m høje.
6. × *Crataegomespilus grandiflora*.
8. *Symphoricarpus rivularis*, snebær.
19. *Quercus robur*, stilkeg. 20,0 m.
26. *Ulmus carpiniifolia*, småbladet elm, støds kud.

I. Haveskoven.

8. *Acer saccharum*, sukkerløn.
9. *Acer rubrum*, rød ahorn.
10. *Taxus baccata*, taks. Højder: 15 m i 1962, 16,1 m i 1975.

K. Læbæltet, der løber mod vest fra Tyrks Høj.

I »Tyrks Høj« er der begravet en højt elsket hest.

13. *Cydonia oblonga*, kvæde.
14. *Alnus cordata*, hjertebladet el. Fra Althaldisleben, 1836. Højder: 1860: 6,3 m, 1877: 13,8 m, 1962: under 20 m, 1975: 19,4 m. Se teksten.
16. *Acer platanoides*, spidsløn. 20,2 m.
17. *Acer campestre*, navr.

L. Den forhenværende køkkenhave.

Nr. 1-10 er en fænologisk have.

1. *Larix leptolepis*, japansk lærk, 2 stk.
2. *Quercus robur*, stilkeg, 2 stk.
3. *Fraxinus excelsior*, ask, 2 stk.
4. *Picea abies*, rødgran, 2 stk.
5. *Fagus sylvatica*, bøg, 4 stk.
6. *Populus tremula*, bævreasp, 4 stk.
7. *Salix viminalis*, båndpil, 2 stk.
8. *Picea abies*, rødgran, 10 stk.

9. *Fagus silvatica*, bøg, 2 stk.
10. *Larix decidua*, europæisk lærk, 2 stk.
11. *Metasequoia glybtostroboides*, kinesisk vandgran. 5,6 m.
12. *Betula pubescens*, dunbirk.
13. *Prunus avium*, fuglekirsebær. 3 stk., ca. 5,8 m.
14. *Sorbus aucuparia*, almindelig røn. C.S.S.R. 2 stk., ca. 2,5 m.
15. *Pinus silvestris*, skovfyr. Nordlige Polen. 3,4 m.
16. *Salix viminalis*, båndpil.
17. *Sambucus nigra*, almindelig hyld.
- 18-19. *Vaccinium corymbosum*, blåbær-art. Massachusetts. Disse og de i det følgende nævnte nordamerikanske eksemplarer i den tidligere køkkenhave er indsamlet af lektor Lars Feilberg og dendrolog Søren Ødum, begge Arboretet, Hørsholm.
20. *Rhododendron canadense*, alperose-art. Mass.
21. *Picea abies* 'Virgata', slangegran. 2,3 m.
22. *Pinus griffithii*, Himalaja-fyr. Podning. 1960. 5,5 m. Arnold Arboretum, USA.
23. *Thuja occidentalis*, almindelig Thuja. 1969. Baspe Penn., Canada.
24. *Metasequoia glybtostroboides*, kinesisk vandgran. 6,2 m.
25. *Castanea sativa*, ægte kastanie. 3 stk. Omkring 4 m.
26. *Cephalotaxus drupacea*, blommetaks. Hunlig. Stikling fra ca. 1952. 0,7 m.
27. *Cercidiphyllum japonicum*, hjertebladstræ. 18 stk.
29. × *Cupressocyparis leylandii*, Leyland cypres. Det samme som: *Chamaecyparis nootkatensis* × *Cupressus macrocarpa*. 2 stk., ca. 6,8 m.
30. *Quercus robur* 'Fastigata', pyramideeg. 3,9 m.
31. *Abies mariesii*. Tokyo. 1,8 m.
32. *Pinus peuce*, silkefyr. Perister, Jugoslavien. Ca. 0,6 m.
33. *Physocarpus capitatus*, blærespiræa-art. 1970. British Columbia.
35. *Picea breweriana*, sørgegran, podning fra Arboretet. 1,4 m.
36. *Robinia pseudoacacia*, robinie. 3,8 m.
37. *Betula lenta*, avnbøgbladet birk. Ca. 0,7 m.
38. *Tsuga caroliniana*, skarntydegran-art. Podning af buskformet individ, Herlufsholm. 1,4 m.
39. *Ginkgo biloba*, tempeltræ. 3,3 m.
43. *Chamaecyparis thyoides*, hvidcypres. 1,4 m.
44. *Spiraea latifolia* var. *septentrionalis*, spiræa-varietet. 1968. Washington.
45. *Caragana arborescens*, sibirisk ærtetræ. Univ. of Alberta, Edmonton, Alberta.
46. *Acer circinatum*, vinløn. 1968. Oregon.
47. *Alnus sinuata*, elle-art. Alaska. 2,5 m.
48. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. Alaska. 1,2 m.
49. *Betula papyrifera* var. *subcordata*, papirbirk-varietet. 1970. Montana. 4,0 m.
50. *Alnus rubra*, Oregon-el. Alaska. 2,5 m.
52. *Thuja plicata*, kæmpethuja. Oregon. 2,5 m.
53. *Chamaecyparis nootkatensis*, nutkacypres. 1968. British Colombia. 1,3 m.
54. *Betula papyrifera* var. *kenaika*, papirbirk-varietet. 1968, Alaska. 2,6 m.
55. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. 1968. Alaska. 0,9 m.
56. *Juniperus virginiana*, blyantstræ. 1968. Mass. 1,5 m.
57. *Betula papyrifera*, papirbirk. 1968. Alaska.
58. *Liriodendron tulipifera*, tulipantræ. 1968. New York State.
59. *Cornus amomum*, kornel-art. 1968. New Jersey.
60. *Abies lasiocarpa*, korkgran. 1968.

63. *Mahonia nervosa*, mahonie-art. F.H.
64. *Pinus ponderosa*, gul fyr. 1967. California. 3 stk., 1,9-3,5 m.
65. *Mahonia nervosa*, mahonie-art. F.H.
66. *Baccharis halimifolia*. (*Compositae*). 1966.
67. *Sambucus callicarpa*, hylde-art. 1968. California. Ca. 2,5 m.
68. *Chamaecyparis nootkatensis*, nutkacypres. 1968. British Columbia.
69. *Picea mariana*, sortgran. 1968. British Columbia.
70. *Cephalanthus occidentalis*. 1958.
71. *Aronia melanocarpa*, surbær-art. 1968. Mass.
72. *Picea mariana*, sortgran. 1968. New Foundland.
73. *Picea rubens*. 1968. New Brunswick.
74. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. British Columbia.
76. *Picea engelmannii*, engelmannsgran. 1968. Oregon.
77. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. 1968. British Columbia.
79. *Quercus ilicifolia*, busk-eg. 1968. Mass.
80. *Ulmus americana*, amerikansk elm. 1968. Mass. Ca. 1,6 m.
81. *Quercus ilicifolia*, busk-eg. 1968. Mass.
82. *Myrica pensylvanica*, pors-art. 1968. Mass.
83. *Aronia arbutifolia*, surbær-art. 1968. New Jersey.
84. *Ilex verticillata*, en løvfældende kristtorn-art. Illinois.
85. *Picea glauca*, hvidgran. 1968. Alaska.
86. *Lonicera involucrata*, »svøb-gedebled«. 1968. British Columbia.
88. *Quercus palustris*, sump-eg. 1968. New York State.
89. *Nothofagus procera*, løvfældende sydbøg-art. 1976. Er ligesom de følgende 5 indsamlet af dendrolog Søren Ødum i Chile.
90. *Nothofagus antarctica*, løvfældende sydbøg-art. 1976.
91. *Nothofagus obliqua*, løvfældende sydbøg-art. 1976.
92. *Nothofagus pumilio*, løvfældende sydbøg-art. 1976.
93. *Nothofagus betuloides*, stedsegrøn sydbøg-art. 1976.
94. *Nothofagus dombeyi*, stedsegrøn sydbøg-art. 1976.
95. *Nothofagus solandri* var. *cliffortioides*, stedsegrøn sydbøg-varietet. Indsamlet på New Zealand af prof. H. Vedel og arboretforstander P. Søndergaard.

M. Læbælte mod havens syd- og vestside.

3. *Tilia vulgaris*, parklind. 26 stk. i en »lindegang«.

N. Medaillonhaven.

20. *Morus nigra*, sort morbær. 4,6 m, stammen hviler på jorden.
23. *Buxus sempervirens*, buksbom. Klippet i hesteskoform.

KILDER

- HARTMANN, EMIL: Gyldensteen, Erholm og Hofmangave. (Ekskursionsreferat med planteliste udarbejdet af professor Johan Lange). Dansk dendrologisk Årsskrift bd. 2, II, 1965.
- HOFMAN (BANG), JACOB AALL: Meddelelser fra Hofmangave. Dansk Have-tidende, 12. årg., 1860.

- HOFMAN (BANG), JACOB AALL: Om Stenpartier. Tidsskrift for Havevæsen, 7. årg., 1872.
- HOFMAN (BANG), NIELS ERIK: Meddelelser fra Hofmangaves Have. Ib., 9. årg., 1874.
- HOFMAN (BANG), NIELS ERIK: Meddelelser fra Hofmangaves Have for 1877. Ib., 12. årg., 1878.
- JACOBSEN, HANS HENRIK: H.C. Andersen på Fyn 1819-75. 1968. Landsarkivet for Fyn: Hofmangave Godsarkiv. Især numrene 58, 63-66, 80-81 og 110.
- LANGE, JOH.: Bidrag til de i Danmark dyrkede Frilandstræers Naturhistorie. Tidsskrift for Skovbrug, bd. 8, 1886.
- LIEBMANN, F.: Mindeskrift over Etatsraad N. Hofman (Bang). Kgl. danske Vid. Selsk. Forhandl. 1855.
- ROSENBERG, CAROLINE: Træer i Hofmangaves Have. 1884. Upubl.
- ØDUM, SØREN: Frø af Nordøstamerikanske træer og buske indsamlet til Arboretet i Hørsholm. Dansk dendrologisk Årsskrift, bd. 3, I, 1968.

ØVRIG LITTERATUR

- CHRISTENSEN, CARL: Den danske botaniks Historie. 1924-26. p. 225 ff.
- ROUSSELL, AAGE (red.): Danske slotte og herregårde. 1965.
- TRAP, J.P.: Danmark. (f.eks. 5. udg., bd. 12, p. 316-317).
- ØSTERGAARD, JENS: *Gleditsia triacanthos* L., Tretorn. Dansk dendrologisk Årsskrift, bd. 1, II, 1953.
- ØSTERGAARD, JENS: *Sophora japonica* L., Pagodetræet i Danmark. Ib., bd. 1, III, 1955.